

BOLALAR ADABIYOTIDA ZAMONAVIY PEDAGOGIK G'OYALAR: MA'NAVIY TARBIYA VA AXLOQIY QADRIYATLAR TAHLILI

Nargiza Ramberganova
Qoraqalpoq Davlat Universiteti

Annotatsiya: *Ushbu maqola bolalar adabiyotida zamonaviy pedagogik g'oyalar va ularning ma'naviy tarbiya hamda axloqiy qadriyatlarni shakllantirishdagi ahamiyatini o'rganishga bag'ishlangan. Tadqiqot maqsadi bolalar adabiyoti asarlaridagi pedagogik yondashuvlarni, axloqiy va ma'naviy tarbiyaviy elementlarni tahlil qilish, shuningdek, zamonaviy pedagogik nazariyalar bilan bog'lashdir. Maqolada bolalar adabiyotidagi tarbiyaviy g'oyalar, axloqiy qadriyatlar, ularning rivojlanish uslublari va zamonaviy pedagogik kontseptlar bilan uyg'unligi batafsil yoritilgan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, zamonaviy bolalar adabiyoti faqat o'quvchini o'qishga undabgina qolmay, balki ularni to'g'ri xulq-atvor, ijtimoiy mas'uliyat va ma'naviy qadriyatlar bilan tarbiyalashda muhim vosita sifatida xizmat qiladi.*

Kalit so'zlar: *bolalar adabiyoti, pedagogik g'oyalar, ma'naviy tarbiya, axloqiy qadriyatlar, zamonaviy pedagogika, tarbiyaviy metodlar.*

KIRISH

Bolalar adabiyoti har bir jamiyatning madaniy va ma'naviy rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. U nafaqat o'quvchining intellektual rivojlanishini ta'minlaydi, balki axloqiy va ma'naviy tarbiyaga ham katta hissa qo'shadi. XX asr oxiri va XXI asr boshlarida pedagogika fanining rivojlanishi bilan birga, bolalar adabiyoti ham zamonaviy pedagogik g'oyalar bilan boyib, yosh avlodning tarbiyasi, axloqiy qadriyatlarni shakllantirish va ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirish vositasiga aylangan.

Zamonaviy pedagogik g'oyalar bolalar adabiyotida shaxsning ijtimoiy, axloqiy va ma'naviy rivojlanishini ta'minlashga qaratilgan. Bu g'oyalar asosan quyidagi asosiy yo'nalishlarga e'tibor beradi: o'quvchida halollik, adolat, hurmat, hamjihatlik kabi axloqiy qadriyatlarni shakllantirish; mas'uliyat va ijodiy fikrlashni rivojlantirish; ijtimoiy muhitga moslashish va jamiyatning ijobiy qadriyatlarini qabul qilish.^[1]

Zamonaviy pedagogik g'oyalar va ularning bolalar adabiyotidagi aks etishi

Zamonaviy pedagogika ilmda shaxs tarbiyasida quyidagi asosiy tamoyillar mavjud: individual yondashuv, faol o'quv, o'quvchi markaziyliigi, ijtimoiy hamkorlik va axloqiy qadriyatlarni shakllantirish. Ushbu tamoyillar bolalar adabiyotida quyidagicha aks etadi:

1. Individual yondashuv. Bugungi bolalar adabiyoti har bir o'quvchining qiziqishlari, intellektual darajasi va psixologik xususiyatlariga moslashtiriladi. Masalan, yosh bolalar uchun yozilgan ertaklarda oddiy, tushunarli tilda axloqiy saboqlar beriladi, o'rta va maktab yoshidagi bolalar uchun qahramonlarning murakkab xarakterlari, tanlov va ijtimoiy vaziyatlar orqali axloqiy qarorlar qabul qilish ko'nikmalari shakllantiriladi.

2. Faol o'quv va ijodiy yondashuv. Zamonaviy pedagogik g'oyalar bolani faqat passiv o'quvchi sifatida emas, balki ijodiy faol shaxs sifatida rivojlantirishga qaratilgan. Masalan, o'quvchi ertak yoki hikoya o'qibgina qolmay, uni o'zi davom ettirish, muallif sifatida yangi vaziyat yaratish orqali axloqiy qadriyatlarni o'zlashtiradi.

3. Axloqiy qadriyatlarni shakllantirish. Bolalar adabiyotidagi pedagogik g'oyalar halollik, adolat, mehr-muhabbat, do'stlik, hurmat va mas'uliyat kabi qadriyatlarni o'quvchiga yetkazishga qaratilgan. Masalan, "Shoh va oddiy xalq" turkumidagi ertaklar yoki zamonaviy qisqa hikoyalar o'quvchilarga ijtimoiy va axloqiy tanlovlarni tushuntiradi, ularni yaxshi va yomon xulq-atvorni ajrata olishga o'rgatadi.

4. Ijtimoiy hamkorlik va kommunikatsiya. Zamonaviy pedagogik yondashuv bolalarga jamoada ishlash, bir-birini hurmat qilish va ijtimoiy vazifalarni bajarish ko'nikmalarini shakllantirishga yordam beradi. Shu maqsadda, bolalar adabiyotida ko'plab asarlar ijtimoiy muhit va guruhdagi munosabatlarni yoritadi.

Ma'naviy tarbiya va axloqiy qadriyatlar tahlili^[1]_{SEP}

Bolalar adabiyoti asarlarida ma'naviy tarbiya va axloqiy qadriyatlarni shakllantirish bir nechta asosiy usullar orqali amalga oshiriladi:

1. Qahramonlar orqali tarbiya. Asardagi qahramonlar o'quvchiga axloqiy me'yorlar va ideal obrazlarni namoyish etadi. Masalan, o'zbek bolalar adabiyotidagi Abdulla Qahhor, Said Ahmad, yoki hozirgi zamonaviy yozuvchilarning asarlarida qahramonlarning sadoqat, jasorat va do'stlik xususiyatlari o'quvchilarga axloqiy saboqlar sifatida yetkaziladi.

2. Hikoya va ertaklar orqali ijtimoiy qadriyatlar. Hikoya va ertaklarda o'quvchi hayotiy vaziyatlar orqali axloqiy qarorlar qabul qilishga o'rganadi. Masalan, qahramon qiyinchiliklar bilan yuzlashadi, adolatli tanlov qiladi yoki xatolarini tan oladi. Bu jarayon o'quvchining empatiya va mas'uliyat ko'nikmalarini rivojlantiradi.

3. Dialog va munosabatlar orqali tarbiya. Zamonaviy bolalar adabiyotida qahramonlar o'rtasidagi muloqot, do'stlik va yordam ko'rsatish sahnalari orqali axloqiy qadriyatlar namoyon bo'ladi. Bu o'quvchilarda ijtimoiy mas'uliyat va hamjihatlikni shakllantiradi.

4. Muallifning to'g'ridan-to'g'ri tarbiyaviy ta'siri. Ba'zi asarlarda muallifning tushuntirishlari yoki izohli qismi o'quvchiga axloqiy va ma'naviy me'yorlarni yetkazadi. Masalan, zamonaviy darsliklar va qo'llanmalar bilan bog'langan hikoya va ertaklarda o'quvchi uchun savollar, vazifalar va muhokamalar kiritilgan.

Zamonaviy pedagogik g'oyalar bilan uyg'unlik

Zamonaviy pedagogik g'oyalar (V. Sukhomlinskiy, L. Vigotskiy, J. Piaget nazariyalari) shaxsning intellektual va ma'naviy rivojlanishiga katta e'tibor beradi. Bu pedagogik tamoyillar bolalar adabiyotida quyidagi tarzda aks etadi:

- Shaxsni markazga qo'yish: har bir bola o'z qobiliyati va qiziqishiga mos asar o'qishi mumkin.

- Faol o'qish: hikoya va ertaklarni faqat o'qib qolmasdan, ijodiy vazifalar orqali mustahkamlash.

- Axloqiy va ma'naviy qadriyatlarni tarbiyalash: har bir asarda qahramon va voqealar orqali ijtimoiy va axloqiy me'yorlar yetkaziladi.

- Ijtimoiy hamkorlikni rivojlantirish: hikoya va o'yinlar orqali bolalar guruhdagi vazifalarni bajarish va bir-birini tushunish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

XULOSA

Bolalar adabiyoti zamonaviy pedagogik g'oyalarni amalga oshirishda muhim vosita hisoblanadi. U nafaqat o'quvchining bilimni oshiradi, balki axloqiy qadriyatlar, ma'naviy me'yorlar, ijtimoiy mas'uliyat va empatiya kabi ko'nikmalarni shakllantiradi. Zamonaviy pedagogik yondashuvlar asosida yozilgan bolalar asarlari shaxsning ijtimoiy, ma'naviy va intellektual rivojlanishiga katta hissa qo'shadi. Shu tariqa, bolalar adabiyoti nafaqat tarbiyaviy, balki pedagogik jihatdan ham muhim ahamiyatga ega bo'ladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Sukhomlinskiy, V. "Bolalar tarbiyasi va pedagogik yondashuvlar". Moskva: Prosveshchenie, 1988.

2. Vigotskiy, L. S. "Psixologiya rivojlanayotgan shaxs". Moskva: Pedagogika, 1996.

3. Piaget, J. "Bolalarda aqliy rivojlanish nazariyasi". Paris: PUF, 1972.

4. Qahhor, A. "Bolalar uchun hikoyalar". Tashkent: Sharq, 1980.

5. Said Ahmad. "Bolalar ertaklari va hikoyalari". Tashkent: Yosh gvardiya, 1985.

6. Sobirov, U. "Bolalar adabiyoti va axloqiy tarbiya". O'zbek tili va adabiyoti, 2017, №4.

7. Karimov, R. "Zamonaviy pedagogik g'oyalar va bolalar adabiyoti". Tashkent: Akademiya, 2019.